

Hva vil du vite om menns vold mot kvinner?

Forord

Det er av største viktighet at menns vold mot kvinner ikke forblir skjult og fortiet. Manglende kunnskap og tabuer er det største problemet for de som lever i relasjoner med vold og overgrep. Rapporten "Hva vil du vite om menns vold mot kvinner" er et bidrag til å synliggjøre omfang og konsekvenser av menns vold mot kvinner og krisesentrenes virksomhet.

Krisesentrene er det viktigste sosialpolitiske tiltak for mishandlede og voldtatte kvinner i Norge. I snart 26 år har de 51 krisesentrene/telefonene kjempet for å være et unikt tilbud, et lavterskeltilbud, et sted kvinner og deres barn kan flykte til eller ta kontakt med for råd, støtte, samtaletilbud og veiledning. Et sted der kvinner og barn får støtte i prosessen til et selvstendig liv uten vold.

Begrepet krise har sin opprinnelse i det greske "krisis" som betyr avgjørende vending, plutselig forandring. Kriseteorien viser til de felles menneskelige erfaringer knyttet til situasjoner som kan beskrives som vendepunkt. Teorien baserer seg på omfattende undersøkelser av menneskelige reaksjoner i møte med truende og vanskelige situasjoner. Å oppleve krise er således noe allmenneskelig og ikke noe "sykelig"

Rapporten viser at volden har både kortsiktige og langsiktige skadevirkninger for kvinner og deres barns liv og helse. Dette medfører at deres muligheter til aktivt å delta i samfunnet både i privat og offentlig sammenheng svekkes.

Et annet mål med synliggjøring av tabubelagte samfunnsproblemer, er å skape engasjement både blant den almene befolkning og de som skal bistå og støtte de utsatte. Samtidig vil vi være en pådriver for å øke et press på de ansvarlige myndigheter for å iversette tiltak for å bekjempe menns vold mot, og utvikle velorganiserte hjelpetiltak. Menns vold mot kvinner som problem krever økende økonomiske og profesjonelle ressurser.

Tove Smaadah
Daglig leder

Innhold

Forord.....	s. 2
Innhold.....	s. 3
Menns vold mot kvinner har mange "ansikter".....	s. 4
Krisesentrenes tilbud.....	s. 4
Innhenting av statistikker.....	s. 5
Brukere av krisesentrene i 2003.....	s. 6
Hvem henviser til krisesenteret?.....	s. 6
Årsaken til henvendelsen.....	s. 6
Kvinner og ungdoms alder, sivilstand og landbakgrunn.....	s. 7
Tolker.....	s. 9
Kvinnenes forhold til arbeidslivet.....	s. 9
Barn på krisesentrene.....	s. 11
Mishandlingens varighet og konsekvenser.....	s. 12
Overgriper.....	s. 13
Rus som årsaksforklaring på vold.....	s. 14
Overgriperens opprinnelsesland.....	s. 14
Overgriperens forhold til arbeidslivet.....	s. 14
Samarbeid med andre instanser.....	s. 15
Bistand fra krisesenteret.....	s. 16
Ikke alle ønsker å anmelde overgriper.....	s. 17
Hvor reiser kvinner etter oppholdet på krisesenteret?.....	s. 17
Oppsummering.....	s. 18
Kilder.....	s. 20

Menns vold mot kvinner har mange ansikter

Det foreligger en rekke ulike forståelser av menns vold mot kvinner. Forskjellene knytter seg både til hva som skal anses som vold, og til forklaringer på hvorfor volden finner sted. At forståelsene blir uensartede har sammenheng med hva man oppfatter som vold. I de fleste tilfeller assosieres menns vold mot kvinner med den fysiske volden, da den er mest synlig. Dette har ført til at vi både usynliggjør og mangler begreper rundt andre former for vold og undertrykking av kvinner.

Krisesentersekretariatet ønsker derfor å definere de forskjellige former for vold som kvinner som tar kontakt med krisesentrene har vært utsatt for:

Seksuell trakassering - "klåing" eller annen uvelkommen bevisst kroppsberøring eller skjellsord som hore, fitte osv.

Økonomisk vold - i form av kontroll over økonomiske ressurser. Spesielt når en kvinne har begrenset eller ingen inntekt, kan en samlivspartner kontrollere livet til en kvinne. Krisesentrene kan berette om flere tilfeller der kvinner blir nektet mat, eller midler til innkjøp av mat til seg og barna.

Sosial vold - ved å begrense kontakten med venner, familie, kolleger og naboer. Dette medfører at kvinner blir totalt isolert. Isolasjonen tjener to funksjoner: Kvinnen blir mer avhengig av voldsutøveren, og hun får ingen korrigerende fra sine omgivelser på det som foregår. Som en følge av dette skjer det over tid en forskyvning av grensene for hva kvinnen oppfatter som akseptabelt. Det unormale blir normalt.

Psykisk vold/trusler - ved latterliggjøring, taushet, avvising, skremming eller ydmyking med våpen, trusler om voldtekt, drapstrusler, eller trussel om å ta sitt eget liv eller å ta fra kvinnen barna hvis hun går osv. Kvinner med annen etnisk bakgrunn blir ofte truet med hjemsendelse til opprinnelseslandet, eller de frykter at de ikke får opphold i landet, dette gjelder særlig de som er kommet på familiegjenforening som ikke har vært gift i tre år.

Materiell vold - knuse ting i sinne, sparke til dører, møbler osv med hensikt å true, kontrollere eller ydmyke.

Fysisk vold - slåing, lugging, sparking, biting, kvelertak, knivbruk, brenne med sigarettglo og forsøk på å drepe.

Seksuelle overgrep - Incest og voldtekt er en av de mest ekstreme former for seksualisert vold.

Tvangsekteskap - der unge kvinner nektes retten til å bestemme hvem de vil gifte seg med.

Prostitusjon - og sexslavehandel med kvinner og barn.

Krisesentrenes tilbud

Krisesenteret er en ideologisk forankret virksomhet som bygger på et likeverdig perspektiv mellom ansatte og de kvinnene som bor på, eller bruker senteret til rådgivning eller støtte i reetableringsfasen. Etter 26 års drift er krisesentrene det eneste definerte lavterskeltilbudet, og det tilbudet som har størst faglig innsikt i voldsutsatte kvinner og barns livssituasjon, deres emosjonelle, psykiske, fysiske og sosiale behov. Krisesentrene er et døgnåpent beredskapstilbud uten krav om henvisning eller betaling, og kan kontaktes direkte og anonymt. Krisesentrene gir følgende tilbud:

- Telefonvakt/krisetelefon – informasjon om rettigheter, råd, veiledning
- Dagtilbud – samtaler, råd, veiledning og følge til det offentlige hjelpeapparatet
- Botilbud for kvinner og deres barn i en krisesituasjon – samtaler, bistand til kontakt med hjelpeapparatet og andre viktige aktører i nærmiljøet
- Oppfølging i reetableringsfasen
- Individuell og gruppe samtaletilbud – selvhjelpsgrupper (ikke alle gir tilbud om gruppesamtaler)
- Utadrettet virksomhet i form av informasjon og opplæring til hjelpeapparatet, publikum og offentlige myndigheter

Innhenting av statistikker

Som et prøveprosjekt utarbeidet Barne- og familiedepartementet (BFD), Norsk Kriresenterforbund, tidligere Kompetansesenter for voldsofferarbeid, nå Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress (NKVTS) og Kriresentersekretariatet felles registreringsskjemaer for telefon- henvendelser, dagbrukere og beboere for 2003. Skjemaene er i ettertid revidert, og de nye skjemaene er tatt i bruk fra 2004. Målet er å synliggjøre voldens omfang og konsekvenser, samt krisesentrenes virksomhet.

NKVTS har på oppdrag fra Barne- og familiedepartementet fått i oppgave å samle inn og utarbeide statistikk over antall beboere, overnattingsdøgn, dagbrukere, samt innhente hvert enkelt beboer- og dagbrukerskjema for de enkelte krisesentre. Ut fra de innsamlede statistikker har NKVTS utarbeidet en landsdekkende statistikk for året.

Statistikken som Kriresentersekretariatet kommenterer i denne rapporten er basert på beboerskjemaet (vedlegg 1) fra 38 av landets 50 krisesentre/krisetelefoner som 1949 av 2505 kvinner har besvart i 2003.

Kvinnene har i samarbeid med en ansatt på krisesenteret fylt ut skjemaet. Kvinnene må godkjenne at registreringen gjøres, og enkelte har reservert seg fra å svare på deler av skjemaet. Med bakgrunn i dette, kan svarene ikke sies å være representative for alle kvinner på krisesentrene, men gir en klar indikasjon på hvilke problemtyper som presenteres.

Statistikken fra krisesentrene er også viktig for at samfunnet skal få en reell forståelse av hvordan menns vold mot kvinner svekker livsmulighetene til de utsatte. Samtidig er det nødvendig å minne om det store mangfold av kvinner man finner blant de som tar kontakt med et krisesenter. Dette gjelder både av hensyn til personlighet, kulturelle forutsetninger, livssituasjon, utløsende årsaker og mulighet for hjelp og støtte.

Usynliggjøring av mishandling

Forekomsten av mishandling er en viktig indikator på kvinners velferd og på likestilling og ivaretagelse av menneskerettigheter i et samfunn. I mange år var det imidlertid bare krisesentrene som førte statistikk over mishandling og vold i Norge. Når vi vet at bare få kvinner som mishandles er i kontakt med et krisesenter, sier det mye om hvilken prioritet denne problematikken har hatt i Norge. Etter hvert har enkelte hjelpeinstanser begynt å registrere de tilfellene som forekom hos dem, men dette er fremdeles prosjekt og personavhengig.

Bekjempelse av familievold er et satsingsområde for politiet, og som en del av denne satsingen ble det opprettet en stilling som familievoldskoordinator ved alle landets 27 politidistrikt i 2002. Tall fra Politidirektoratet (POD) viser at det i 2003 ble registrert i underkant av 4000 familievoldssaker om vold i nære relasjoner i Norge. Innrapporteringsrutinene varierer i de forskjellige distriktene, og POD mener tallene ikke gir et fullstendig bilde av situasjonen.

Innenfor helsevesenet registreres og synliggjøres fortsatt ikke mishandling av kvinner og barn og Statistisk Sentralbyrå innhenter ikke tilgjengelig tallmateriale om mishandling fra de aktuelle instansene. Ettersom dette altså knapt registreres, og det ikke er gjennomført nasjonal forekomstudersøkelse, finnes bare grove anslag på hvor stort det reelle omfanget av menns vold mot kvinner og barn er i Norge.

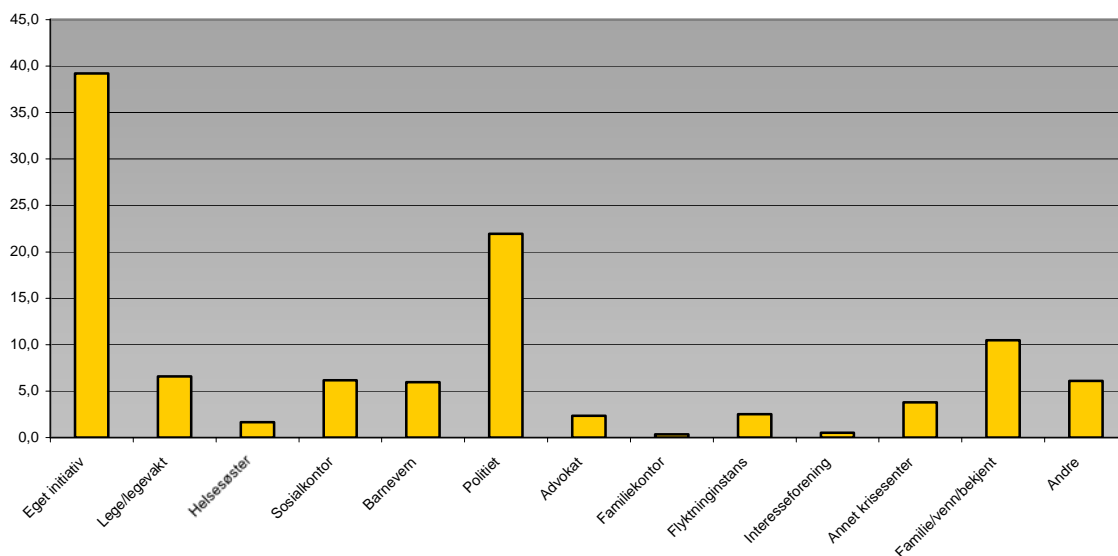
Brukere av krisesentrene i 2003

I 2003 bodde det 2505 kvinner som til sammen overnattet 48 586 døgn, og 1959 barn som overnattet 41 385 døgn på krisesentrene. To krisesentre har tatt imot 15 menn som til sammen bodde 39 døgn. Det er registrert 5880 dagbrukere. Dette er kvinner som har vært beboere tidligere, eller kvinner som ikke har behov for å bo på sentrene, men trenger råd, veiledning, samtaletilbud og følge til det offentlige hjelpeapparatet. Det ble registrert 16 045 krisetelefoner, men da tre krisesentre ikke har differensiert mellom krisetelefoner og andre typer henvendelser til sentrene/telefonene, kan dette tallet være litt i overkant. Samtidig sier de største sentrene som har stor pågang at de ikke rekker å registrere alle telefonhenvendelser. Dermed er det vanskelig å gi et korrekt tall av disse henvendelsene.

Hvem henviser til krisesenteret?

Etter mange års krisesenterdrift i Norge har både den allmenne befolkning, politiet og det offentlige hjelpeapparatet bedre kunnskap om hva krisesentrene tilbyr av bistand og hjelp. Ansatte på krisesentrene forteller at det oftest er politiet (22 %), og i mindre grad det offentlige hjelpeapparatet som henviser mishandlede kvinner og barn til krisesentrene. Dette gir en indikasjon på at de tjenester som blant annet helsestasjoner (2 %), som ofte kommer i kontakt med mor og ikke minst barn, ikke evner å "se volden". I 39 % av tilfellene har kvinnene tatt kontakt på eget initiativ.

Brukeren ble henvist til krisesenteret fra

Årsaken til henvendelsen

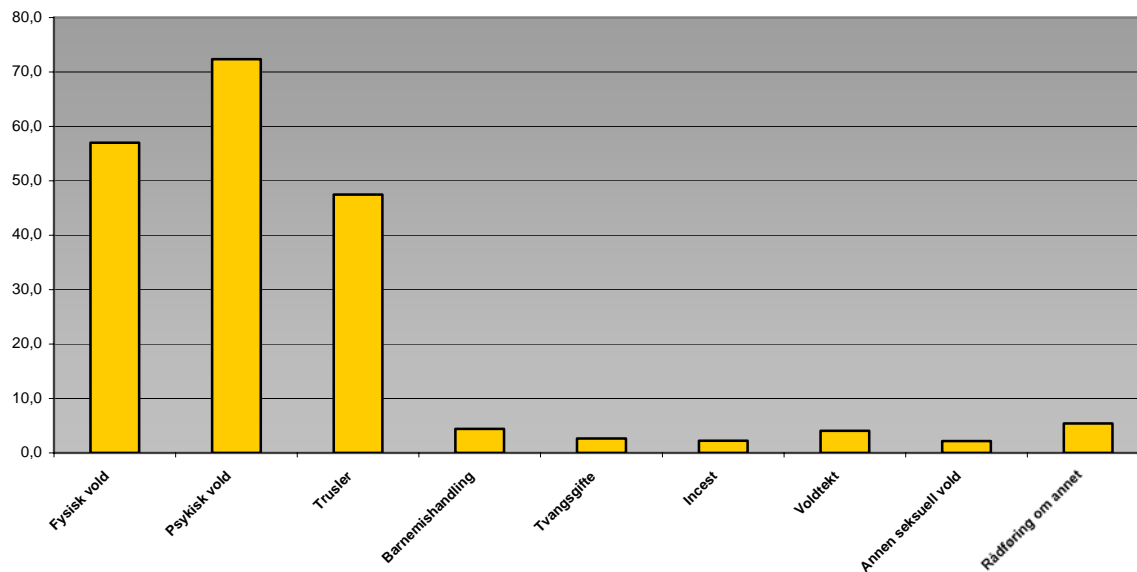
På spørsmålene om årsaken til kontakt med krisesenteret har kvinnene krysset av for flere av svaralternativene. 57 % av kvinnene har opplevd fysisk mishandling i form av slag, spark, risting eller kutting med kniv. 72,3 % av kvinne forteller om psykisk vold gjennom isolering og kontroll, ved latterliggjøring, taushet, avvising, skremming eller ydmyking med våpen. Kvinner forteller også om kontroll over økonomiske ressurser. Dette gjelder spesielt hjemmearbeidende kvinner, eller kvinner med begrensede inntekter, hvor mannen i stor grad kan utøve kontroll over kvinnenes liv. Mange kvinner frykter et liv i fattigdom hvis de forlater overgriper.

47,5 % har vært utsatt for trusler, og trusselbildet kvinnene har opplevd er sammensatt av ulike elementer, både følelsesmessig og materielt. Trusler om vold, voldtekt, drapstrusler, eller trusler om å ta sitt eget liv, trusler om å melde kvinnen til barnevernet hvis hun går, eller trusler om å bli sendt hjem til opprinnelseslandet er de mest vanlige truslene som overgriper fremsetter. De fleste kvinner betegner den psykiske volden som den verste. Å bli truet på livet og påført skade av den man har et kjærlighetsforhold med, kanskje har fått barn med og valgt å leve livet sammen med utgjør et betydelig psykisk traume.

2,2 % har svart at de er påtvunget seksuelle handlinger mot deres eget ønske. 2,3 % har svart at de har vært utsatt for incest og 4,1 % svarer at de har vært utsatt for voldtekt. De aller fleste voldtektstilfellene forekommer i ekteskapet eller kjærlighetsforholdet som en del av mishandlingsmønsteret, men også av bekjente/ukjente av ofrene.

Tall fra Krisesentersekretariatet viser de tre siste årene ingen økning i antall unge jenter som tar kontakt med bakgrunn i tvangsekteskap. Statistikken fra NKTVS forteller at 52 unge jenter (2,7 %) som bodde på krisesentrene stod i fare for å bli, eller var blitt tvangsgiftet.

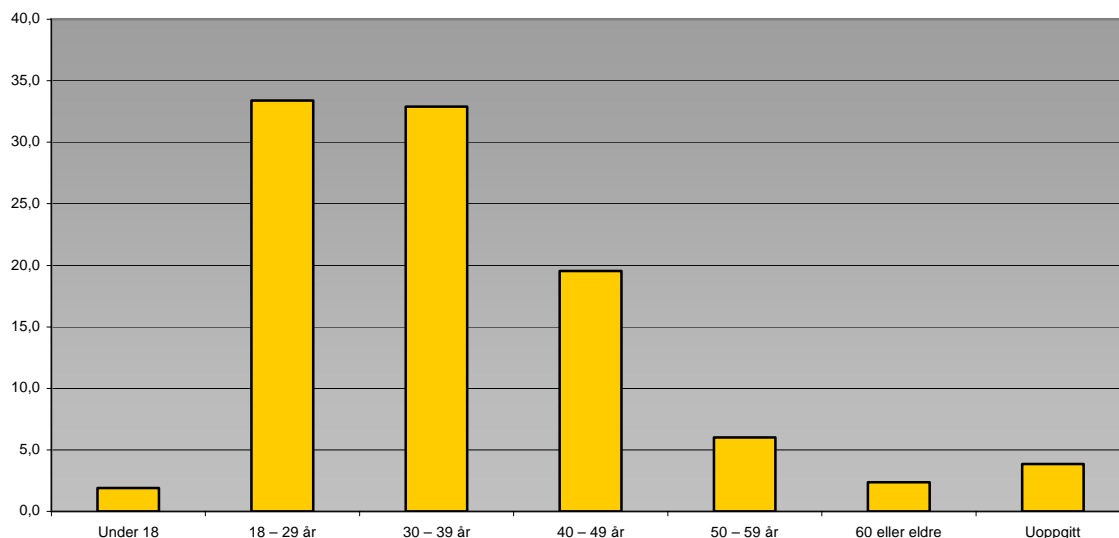
Årsaken til henvendelsen

Kvinner og ungdoms alder, sivilstand og landbakgrunn

Av de 1949 kvinner og unge jenter som har svart på statistikken var 1,9 % under 18 år, 33,4 % var 18 – 29 år, 32,9 % var 30 – 39 år, 19,6 % var 40 – 49 år, 6 % var 50 – 59 år, 2,4 % var 60 år eller eldre og 3,9 % av kvinnenes alder er uoppgitt.

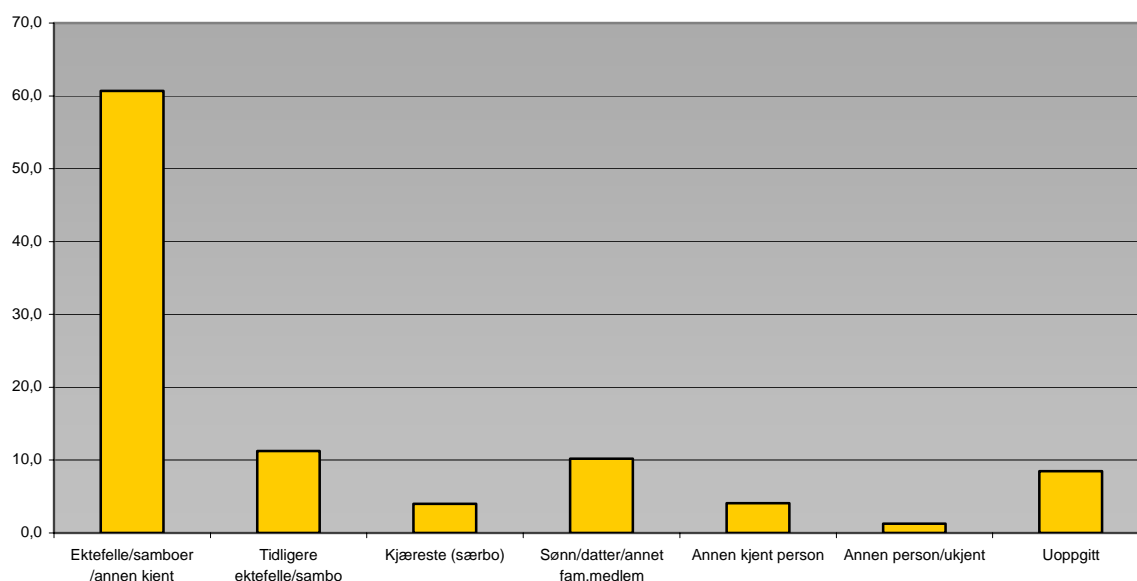
Alder på beboere

Hovedtyngden av kvinnene som bodde på krisesentrene var enten gift (42,8 %) eller samboende (23 %). Samtidig viser statistikken at noen har vært i kontakt med krisesentret tidligere, enten som beboer, dagbruker eller pr. telefon. Dette bekrefter det mange opplever, at volden nødvendigvis ikke opphører selv om kvinnen bryter ut. Mange voldsutøvere innleder et intenst volds- og forfølgelsesregime selv om forholdet er avsluttet. Statistikken viser at 5,2 % av kvinnene var skilt og 7,9 % var separert.

14,7 % var enslige – i denne kategorien kommer blant annet unge jenter som flykter fra trusselen om tvangsekteskap, ofre for sexslavehandel, og kvinner som tar kontakt med bakgrunn i voldtekt. I gruppen unge jenter med minoritetsbakgrunn oppgir flere at også familie/svigerfamilie har utøvd vold og trusler. Ofre for sexslavehandel har i størst grad flyktet fra trusler fra sin hallik, eller de har hatt et ønske om hjelp for å komme seg ut av prostitusjon.

Relasjon til overgriper

Ved mange krisesentre ser vi at kvinner med utenlandsk bakgrunn utgjør en gradvis større andel av brukergrunnet, og denne øker. Ikke bare i de områder der bosetningen av minoriteter er stor, men generelt på alle krisesentrene. En undersøkelse som ble gjennomført av Wenche Jonassen og Kari Stefansen på oppdrag fra BFD i 2001, viste at 32 % av brukerne på krisesentrene hadde utenlandsk bakgrunn. I 2003 viser statistikken 39,9 %. Oslo krisesentre, som bidrar med 18 % av respondentene, hadde i 2003 77 % brukere med annen etnisk opprinnelse. Dermed blir ikke statistikken representativ i forhold til kvinner med annen etnisk bakgrunn for krisesentrene generelt i landet.

Årsaken til at andelen innvandrerkvinner øker på krisesentrene har bl.a. å gjøre med dårlige nettverk og følgelig ingen andre steder å henvende seg til for å komme ut av et voldelig forhold. Migrasjon med alt dette medfører gjør disse familiene spesielt sårbare overfor vold og overgrep. En økende grad av henvisning fra det offentlige hjelpeapparat har nok vært medvirkende til at kunnskapen om krisesentrenes hjelpetilbud har spredt seg i miljøet, samtidig som det har vært mye fokus på vold og overgrep i media de siste årene.

Samtidig viser statistikken at nesten hver tredje kvinne med annen etnisk opprinnelse var gift med etnisk norske menn. En rapporten fra Statistisk Sentralbyrå 16. januar i 2004 bekrefter en utvikling krisesentrene har opplevd. Den viser at hvert år er det flere norske enn innvandrere som finner sin ektefelle i utlandet. Krisesentersekretariatet er ubetinget positiv til flerkulturelle ekteskap, men manglende rettslige og økonomisk rettigheter, og kvinnenenes sosiale bakgrunn gjør at mange er mer sårbare for å komme seg ut av et forhold preget av vold og overgrep.

Kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn kommer til krisesentrene med andre, ofte mer komplekse problemstillinger enn norske kvinner. Samtidig er det viktig at vi ikke oppfatter og danner oss et stereotyp bilde av kvinner med etniske minoritetsbakgrunn. De er mangfoldige og med svært varierende behov. Noen er norske borgere av annen- generasjon og identifiserer seg som "norsk".

Andre er mer nylig ankomne innvandrere med sterke kulturelle røtter og religiøse bånd som de henter sin styrke fra. Men selv blant disse gruppene er det ikke alle kvinner som ønsker særskilt behandling eller trenger tolkning. Noen er redde for at de små minoritetsgruppene de tilhører vil øve press mot dem til å komme tilbake til hjemmet, og foretrekker følgelig - i hvert fall innledningsvis - å unngå kontakt med andre fra sin gruppe.

For de som ikke behersker det norske språket, forteller mange at de ikke har fått lov av mannen til å delta i norskundervisning. De vet derfor lite om sine rettigheter. Når kvinnene kommer til krisesenteret er de ofte meget interessert i å begynne på norskopplæring. Dette kan som oftest la seg ordne i de kommuner hvor det er tilrettelagt for norskundervisning. I de tilfeller hvor kvinnene mangler barnehageplass for sine barn, har de ingen muligheter for å delta. Det ville derfor gjort integreringen atskillig lettere hvis det var tilrettelagte barnehageplasser i tilknytningen til norskundervisningen. Ikke bare manglende språkopplæring, men også et begrenset nettverk medfører at de har færre personer i omgivelsene som kan gi hjelp og støtte i en krisesituasjon. Samtidig er det et faktum at mange har dårligere økonomi enn norske kvinner, og dermed færre muligheter til å klare seg på egen hånd.

Tolker

Med bakgrunn i økningen av minoritetsbakgrunn gir krisesentrene tilbakemelding om et forholdsvis stort behov for tolker. 10,7 % av kvinnene brukte tolk, og 8,2 % av kvinnene hadde behov for tolk, men brukte ikke tolk. Dette begrunnes i at tolketjenester er dyre og på mindre steder er det vanskelig å skaffe profesjonelle tolker.

Dessverre trenger ikke alle problemer å være løst ved å bruke tolker fra offentlig/autorisert tolketjeneste. I små bygde- og bysamfunn kjenner ofte tolken den det tolkes for eller hennes ektefelle. Enkelte språkgrupper er også så små, eller har så nære bånd, at det er umulig å finne en tolk som ikke kjenner minst en av partene. Dette kan oppleves som usikkert og truende for vedkommende som benytter tolketjenesten.

I tilfeller der en trenger tolk utenom kontortid, der det er umulig å finne tolk som ikke er kjent av partene, eller der det kan oppstå fare for tolkens liv og helse, er det mulig å benytte telefontolk. Telefontolking er en ordning som er lite kjent, men kan i mange tilfeller fungere vel så bra som den ordinære tolketjenesten.

Når det gjelder dekning av krisesentrenes tolkeutgifter vet vi at dette praktiseres forskjellig fra kommune til kommune. I noen kommuner dekker sosialkontoret, flyktningkontoret eller andre kommunale etater de tolkeutgiftene som det lokale krisesenteret har. Mens andre krisesentre må dekke utgiftene til tolk over krisesenterets driftsbudsjett. Med bakgrunn i stramme budsjetter gir enkelte krisesentre tilbakemelding om at behovet for tolk har vært større i 2003 enn det de har kunnet tilby.

Kvinnenes forhold til arbeidslivet

Samfunnets organisering av familien er ikke bare en dårlig institusjon for kvinner på grunn av utsatthet for vold, men gjør også kvinner økonomisk avhengig av menn. Ut fra et likestillingsperspektiv, spesielt der kvinner er uten eller har begrensede inntekter, er dette problematisk.

Sammenlignet med etnisk norske kvinner, er dobbelt så mange av kvinnene med annen etnisk opprinnelse hjemmearbeidende som kom til krisesentrene. En del har bakgrunn fra samfunn og kulturer der sterke patriarkalske tradisjoner råder innen familien, og kvinner er mer orientert mot et tradisjonelt kjønnsrollemønster. Krisesentrenes erfaringer viser at det samme mønsteret gjenspeiles ofte i de flerkulturelle ekteskapene. Noen etnisk norske menn mener at likestillingen har kommet for langt her hjemme, og ønsker seg en hjemmearbeidende kone (VG, 02.11.02). Dette synliggjør at de patriarkalske strukturene er høyst levende i vårt likestilte land.

Statistikken viser at 28,6 % av kvinnene som kom til krisesentrene var i lønnet arbeid, enten fulltid (15,4 %) eller i deltids arbeid (13,2 %). Det er i dag nesten like mange yrkesaktive kvinner som menn. I 2002 hadde menn og kvinner en sysselsetting på henholdsvis 74 prosent og 67 prosent. Tilsvarende tall for førstegenerasjons innvandrere var henholdsvis 63 og 53 prosent. Ikke-vestlige kvinner bruker lengst tid på å etablere seg på arbeidsmarkedet og i forhold til ikke-vestlige menn har de et etterslep på tre år. I 2003 jobbet 43 % av de sysselsatte kvinnene i Norge i deltidsstillinger.

NKVTS har krysskjørt opprinnelse og tilknytning til arbeidslivet. Statistikken viser da at dobbelt så mange av de etnisk norske kvinnene jobbet full tid, mens kvinner i deltidsarbeid var lik uansett opprinnelsesland. Dette gjelder også kvinner som kom til krisesentrene som var arbeidssøkere. Her var det ingen vesen forskjell for etnisk norske og kvinner med annen etnisk bakgrunn. Dette synliggjør samtidig at forholdsvis mange av krisesenterbeboerne, sammenlignet med normalbefolkningen, står utenfor arbeidsmarkedet.

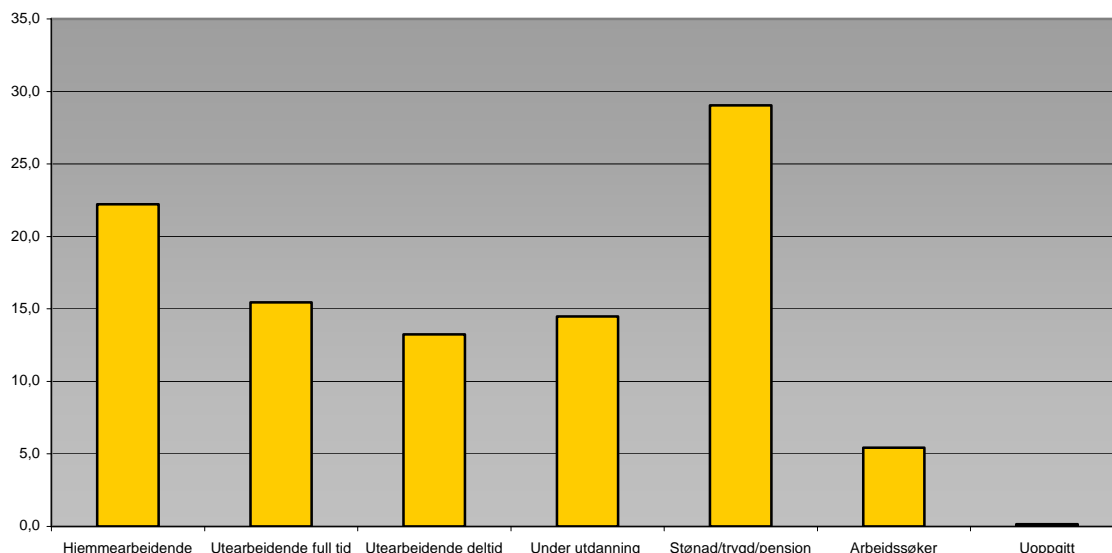
Vi vet at kvinner i alle sosiale lag utsettes for vold, men som Kvinnevoldsutvalget i NOU 2003: 31 presiserer er det viktig å understreke at enkelte kvinner er mer sårbar enn andre.

I Fafo-rapporten "Crossing Borders", en rapport om utenlandske prostituerte i Oslo (Brunovskis og Tyldum, 2004), ble det avdekket det krisesentrene har erfart: At noen kvinner med annen etnisk opprinnelse, som har flyktet fra sin voldelige norske ektemann, rekrutteres inn i prostitusjon. Rapporten viser at mange av kvinnene ikke hadde prostitusjonserfaring før de kom til Norge. Kvinnene forteller om en vanskelig livssituasjon, og manglende norskopplæring som igjen har ført til vanskeligheter med å få arbeid i det ordinære arbeidsmarkedet. Kvinnenes akutte personlige og økonomiske kriser tilsier at de er mer sårbare for å bli utnyttet i prostitusjon.

Når 29 % av kvinnene som bodde på krisesentrene oppgir at de lever av trygd, stønad eller pensjon, viser også dette at det er sammenheng mellom økonomi og sårbarhet for vold og overgrep.

For voldsutsatte kvinner og deres barn er både livssituasjon og tilgang på økonomiske midler en viktig forutsetning for å komme seg ut av et forhold preget av vold.

Tilknytning til arbeidslivet

Barn på krisesentrene

Av de barna som er registrert i denne statistikken var 49,2 % i aldersgruppen 0 –5 år, 33,4 % 6 – 12 år, 13,2 % 13 – 17 år, 4,2 % var 18 år og eldre.

6 % av kvinnene forteller at de har kontaktet krisesenteret med bakgrunn i barnemishandling. Krisesentrene har erfart at i mange av disse tilfellene er også mor blitt mishandlet av barnets far.

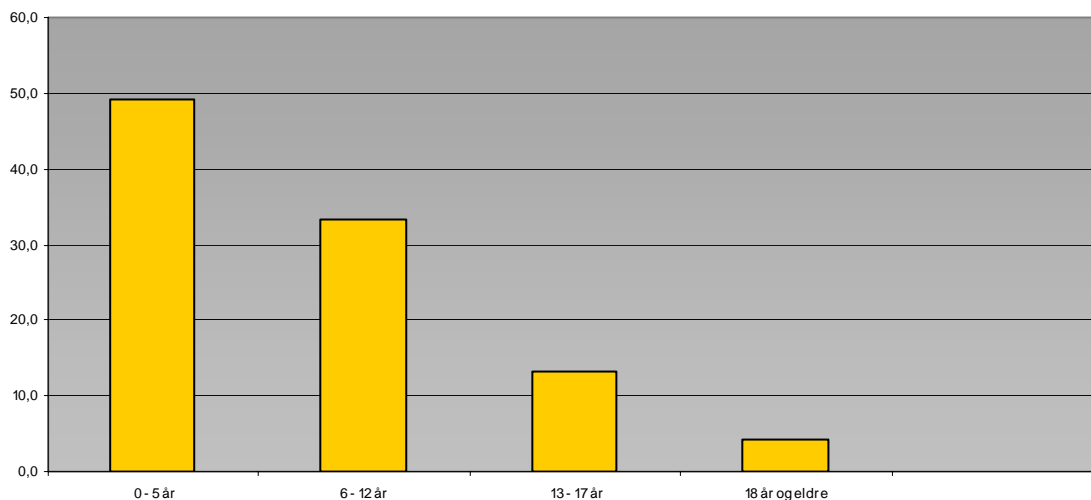
78 % av kvinnene som hadde barn med på senteret svarer at barna har hørt eller sett at far utøver vold mot mor (Wenche Jonassen NKVTS) Nyere forskning viser at effekten av å være vitne til at mor utsettes for vold og mishandling av far er like alvorlig som om det var barnet selv som ble utsatt for vold. At far utsetter mor for gjentatt vold utgjør en uholdbar omsorgssituasjon for barnet og er å betrakte som alvorlig omsorgssvikt overfor barnet. Dette stadfester Kvinnevoldsutvalget i sin utredning NOU 2003: 31.

På krisesenteret har mor ansvar for den daglige omsorgen for barnet, men krisesentrene bistår mor med å ivareta barna. Arbeidet går anslagsvis ut på aktivisering og krisebearbeiding gjennom samtaler med barna, avlastning for mødrene, samt å bistå mødrene i å snakke med barna om det de har opplevd.

De fleste barn opplever det trygt å bo på krisesenteret. Energi som før var bundet opp i rene overlevelsesstrategier frigjøres i barnet når omgivelsene blir forutsigbare og trygge. Mange av barna er i krise eller voldshandlinger og et ofte dramatisk oppbrudd fra hjemmet. Når barna kommer til krisesenteret får de, i samråd med mor, alderstilpasset informasjon om krisesenteret, og hjelp til å sette ord på hva de har opplevd.

Barn har lenge stått på dagsorden blant krisesentrene. I dag er det 14 krisesentre som har en egen stilling for en barnearbeider. Det er først og fremst de sentrene som har mange brukere som har ansatt barnearbeider. De sentrene som har få barn som beboere har ikke samme behov for en stilling knyttet til tiltak, men har flere gode opplegg for hvordan jobbe med barn.

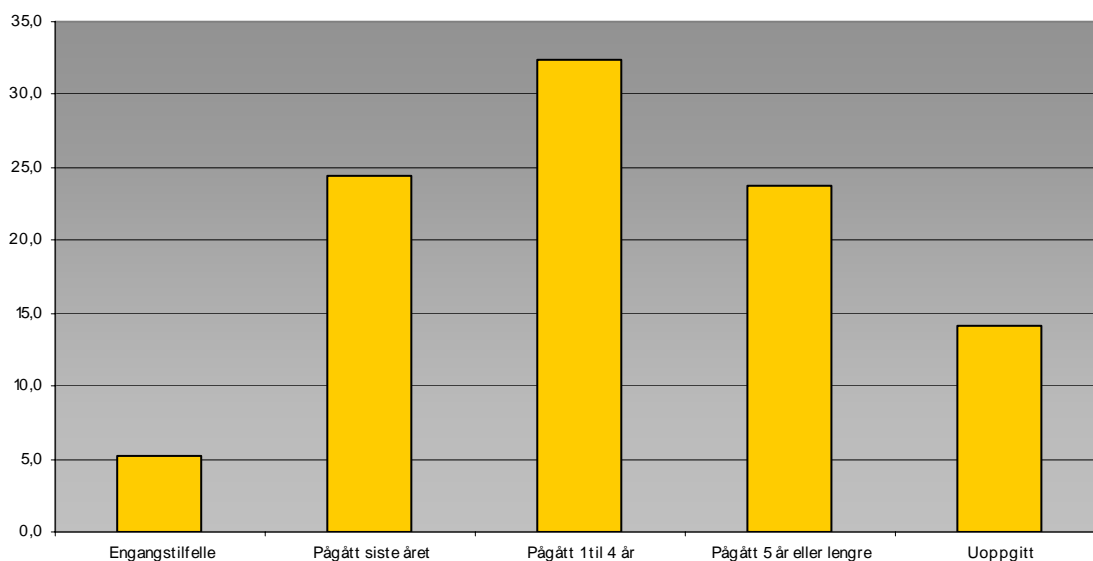
Alder på barn

Mishandlingens varighet og konsekvenser

Mishandling mot kvinner er karakterisert ved at volden gjentar seg over tid. Statistikken viser at i 32,4 % av tilfellene har mishandlingen pågått i 1 – 4 år, og 24 % av kvinnene forteller at volden har pågått 5 år eller lenger. I disse tilfellene hvor volden pågår over tid, har kvinner og eventuelt barn levd med en konstant trussel om vold. Samtidig har nok de siste årenes økte offentlige fokus på menns vold mot kvinner ført til større synliggjøring, fjerning av tabuer og myter, som igjen har gitt utslag i at kvinner har fått innsikt i at kvinnemishandling ikke er sosialt akseptert av samfunnet. 24,4 % av kvinnene forteller at de har forlatt overgriper etter å ha vært utsatt for vold i et år, og 5,2 % av kvinnene forteller at volden og overgrepene var et engangstilfelle.

Mishandlingens varighet

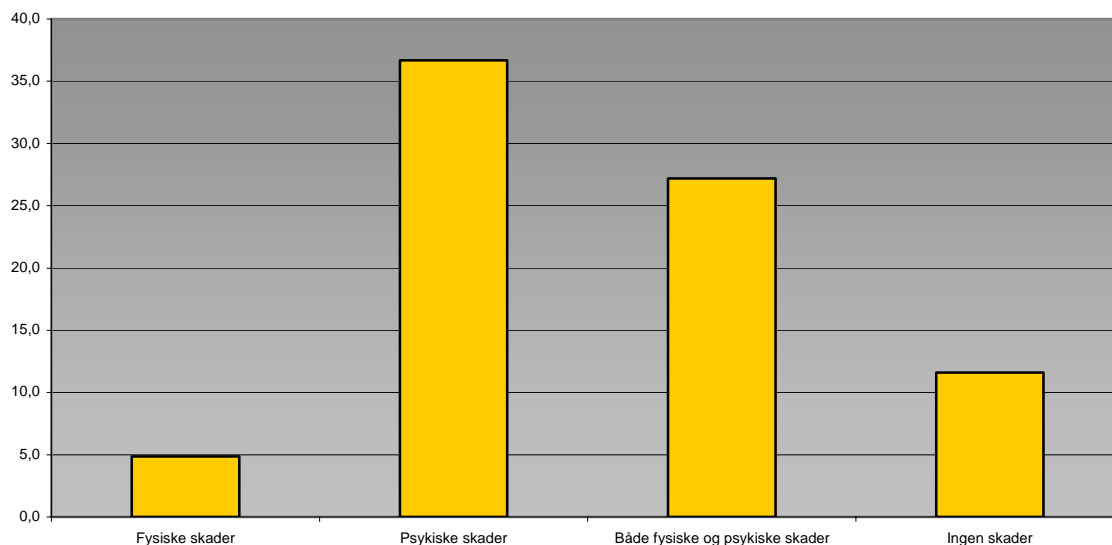
Det at menns vold mot kvinner går utover kvinners helse kan oppleves som selvsagt, fordi vold ofte relateres til fysisk vold og dermed til fysiske skader. Men volden gir større konsekvenser når det gjelder psykisk helse. Risikoen for skader og helseplager er også avhengig av hvor alvorlig volden har vært, og over hvor lang tid den har pågått

5 % av kvinnene forteller at de har fått skader som blåmerker, beinskader, sårskader, hodeskader og i noen tilfeller skader på indre organer. 36,7 % forteller om psykiske skader, og 27 % oppgir at de som en konsekvens av volden har fått både fysiske og psykiske skader.

De mest typiske psykiske reaksjoner på vold og mishandling er blant annet: glemsomhet, konsentrasjonsproblemer, angst, depresjoner, søvnløshet, rusproblemer, selvmordstanker og lav selvfølelse. Undersøkelser viser at jo større grader av fysisk og psykisk vold kvinner blir utsatt for, desto større grader av depresjon og angst utvikler de. (Alsaker Kjersti 1995).

Statistikker fra Kriesesentersekretariatet viser i 2002 at flere oppgir å ha hatt nervesammenbrudd eller utviklet spiseforstyrrelser som en konsekvens. Forskning knyttet til psykisk mishandling viser også at psykisk mishandling har en sterkere fryktskapende effekt enn fysisk mishandling. (Sackett, 1999)

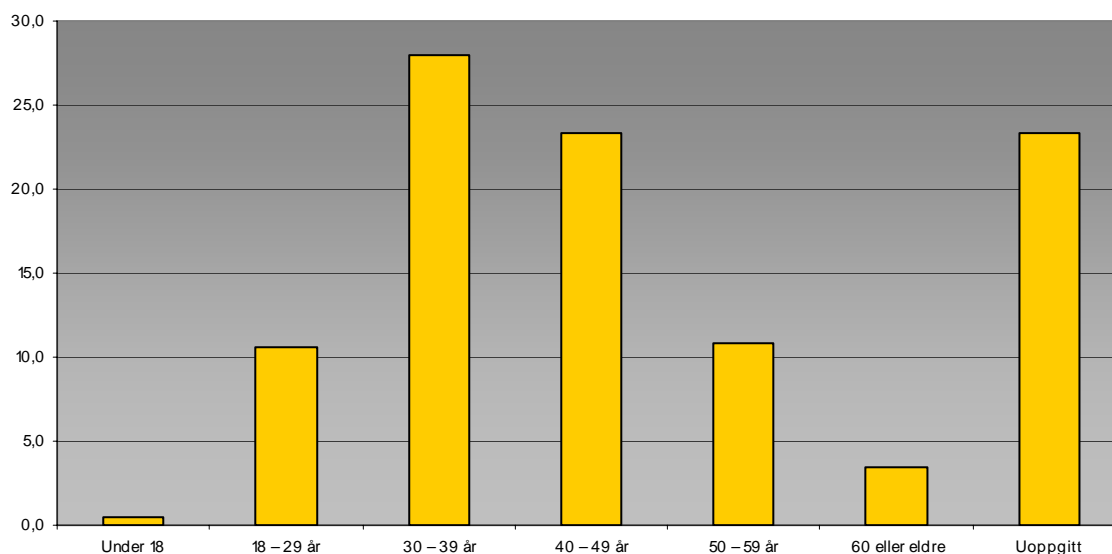
Brukerens vurdering av skader av mishandlingen

Overgriper

Krisesentrene har for første gang innhentet informasjon fra kvinnene om overgriper. Selv om litt i overkant av 23 % av kvinnene ikke har besvart dette spørsmålet, gir tallene en klar indikasjon på at majoriteten av overgriperene ligger i aldersgruppa mellom 18 – 49 år, og at 10,8 % er mellom 50 – 59 år. Tall fra Alternativ til Vold viser samme klare retning, da hovedgruppen av menn som søker hjelp for sine voldsproblemer er i aldersgruppen 25 – 45 år.

Alder på overgriper

Rus som årsaksforklaring på vold?

Som tidligere nevnt foreligger det en rekke ulike forståelser og årsaksforklaringer av menns vold mot kvinner, både på strukturnivå, gruppenivå og individnivå. At forståelsene blir uensartede har sammenheng med at hva man oppfatter som vold vil variere med ulike samfunnsforhold og endres over tid.

På individnivå bruker mange menn inntak av alkohol som forklaring på eget voldsbruk. Rus blir ofte brukt som en forklaring på uønskede handlinger også generelt i samfunnet. Forskning viser imidlertid at langvarig bruk av rus kan være med å forsterke eller frembringe sinne, og dermed øke risikoen for vold.

Selv om 38,3 % av respondentene ikke har besvart dette spørsmålet, gir statistikken klare indikasjoner på at voldsproblematikken er klart tilstede selv om mannen ikke er påvirket av rus. 13,7 % forteller at overgriper mishandler under rus, mens 26,2 % utøver vold både når han er edru og når han er påvirket av rusmidler. Hele 21,8 % av kvinnene forteller at overgriper alltid er edru når han mishandler.

Overgriperens opprinnelsesland

Både i media og i den generelle samfunnsdebatten om etniske minoriteter ser vi tendenser til at kultur brukes som forklaring på vold. Dokumentasjon fra Norge eller utlandet viser imidlertid ikke noe entydig mønster som gir grunnlag for å si at menn med etnisk minoritetsbakgrunn utøver mer vold enn etnisk norske menn (NOU 2003:31). Mange innvandrere har bakgrunn fra samfunn og kulturer med verdier som på sentrale livsområder står i motsetning til rådende verdier i Norge. I fjerne kulturer er ofte den tillærte kodeksen at mannen er familiens overhode sterk, og kvinner som bryter disse normene påfører familien skam og tap av ære. Spesielt i samfunn med tette familieband og strenge patriarkalske føringer. Selv om vi Norge har fått til lovendringer og strukturendringer, ser vi ut fra statistikken at den "patriarkalske kulturen" i vårt land er høyst levende.

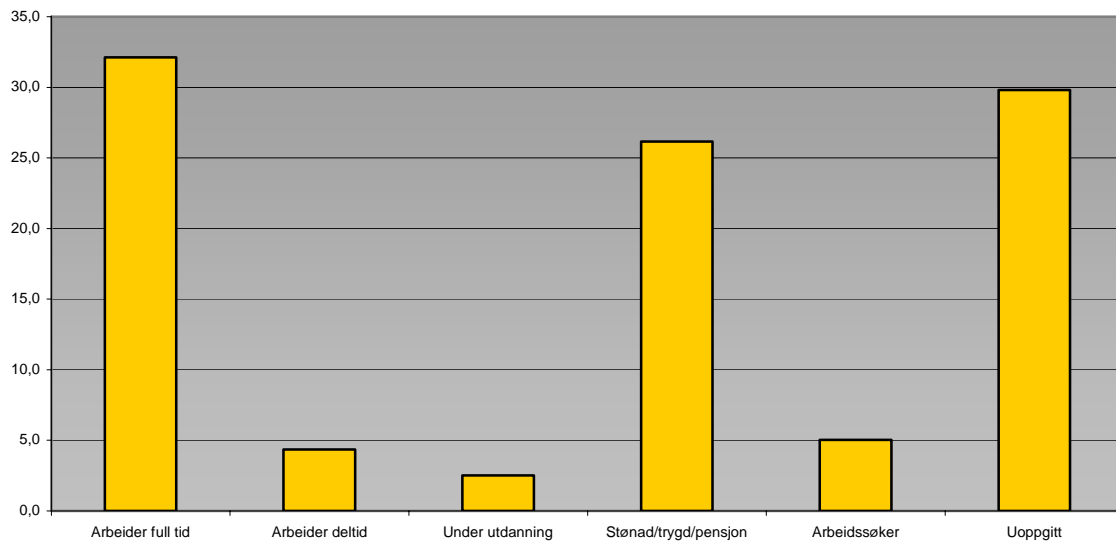
Kjønn	Norge	Norden	Vest Europa/USA	Øst Europa	Afrika/Asia	Uoppgitt	Totalt
			Canada/Oceania		Sør-Amerika		
Overgriper:	55,0 %	1,7 %	2,0 %	5,2 %	23,9 %	12,2 %	100 %
Kvinner :	51,5 %	1,6 %	1,6 %	8,4 %	29,9 %	7,0 %	100 %

Overgriperens forhold til arbeidslivet

Yrkesmessig fremstår overgriperne som en sammensatt gruppe. Statistikken viser at 32 % av overgriperne jobbet full tid, og ca 26 % lever av stønad/trygd/pensjon, 4,4 % arbeider deltid, 2,5 % er under utdanning og 5 % er arbeidssøkere. Ca 30 % av respondentene har ikke besvart spørsmålet.

Statistikken gir klare indikasjoner på at majoriteten av overgriperne har lav sosialøkonomisk status. I Norge har vi få studier som har belyst voldsmenn, men enkelte internasjonale studier viser at lav inntekt ser ut til å forekomme blant en større gruppe av menn som utøver vold mot kvinner. Til tross for dette vet vi at menns vold mot kvinner forekommer i alle samfunnslag.

Overgripers forhold til arbeidslivet

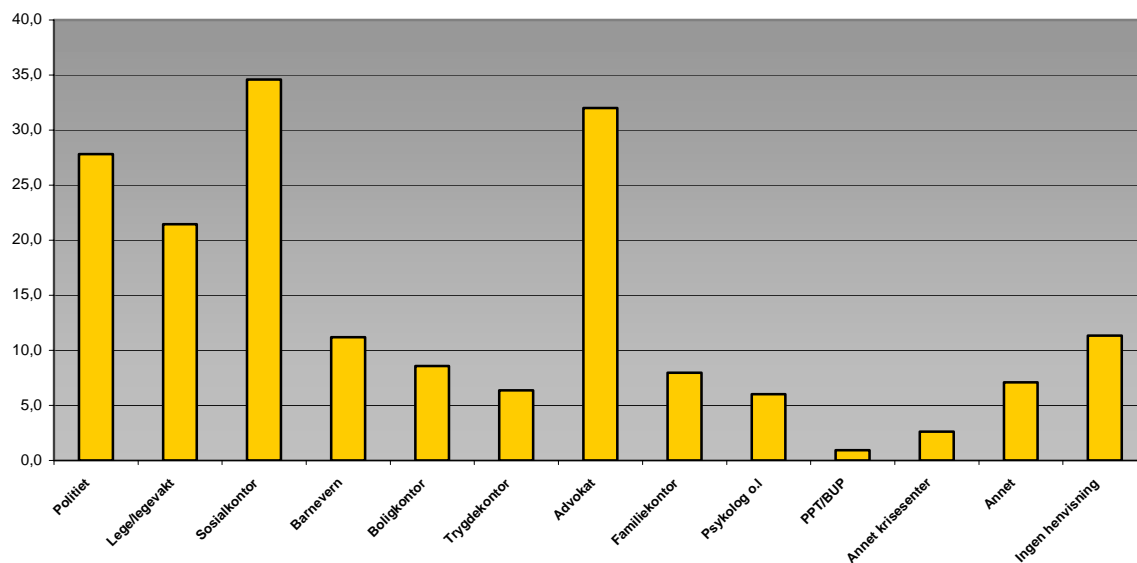
Samarbeid med andre instanser

Når kvinnene kommer til krisesenteret bidrar de ansatte med å etablere struktur og oversikt, og arbeider løsningsfokuset i samarbeid med kvinnene. Ofte har krisesentrene erfart at det må gis rom og tid for å ta stilling til hva som skal skje de nærmeste ukene. Det er viktig å lytte, slik at kvinnene kan sette ord på det de har opplevd som smertefullt og krenkende. Samtidig får de bekreftet og anerkjent sine opplevelser.

Krisesentrene kartlegger også sammen med kvinnene hvilke offentlige instanser det er viktig å ta kontakt med ut fra kvinnenes livssituasjon og behov. Derfor er et av målene med arbeidet på krisesentrene å sikre god kommunikasjon og samhandling mellom krisesenteret og dets beboere, det offentlige hjelpeapparatet, organisasjoner og lokalsamfunnet. Krisesentrene har tilrettelagt for et godt og strukturert samarbeid med både helse- og sosialvesen, barnevern, trygdeetat, politi og andre relevante instanser for at det totale tilbudet til målgruppen skal bli best mulig.

Arbeidet på krisesentrene viser at kompleksiteten i hjelpebehovet varierer sterkt, og ikke alle har behov for hjelp fra det offentlige hjelpeapparatet. Men det som krisesentrene har erfart er at skal reetableringsprosessen lykkes i den forstand at kvinnene får en selvstendig bolig og økonomi, samt utvikler sosiale nettverk og muligheter for livsutfoldelse på selvstendig grunnlag, vil de i en overgangsperiode, som kan vare fra et halvt til mer enn to år, trenge hjelp fra et stort antall offentlige instanser. Mange kvinner får derfor støtte av krisesentrene også etter at de har flyttet ut. Statistikken viser alle instanser som voldsutsatte kvinner og deres barn er blitt formidlet til under oppholdet på krisesenteret.

Brukeren henvist/formidlet til

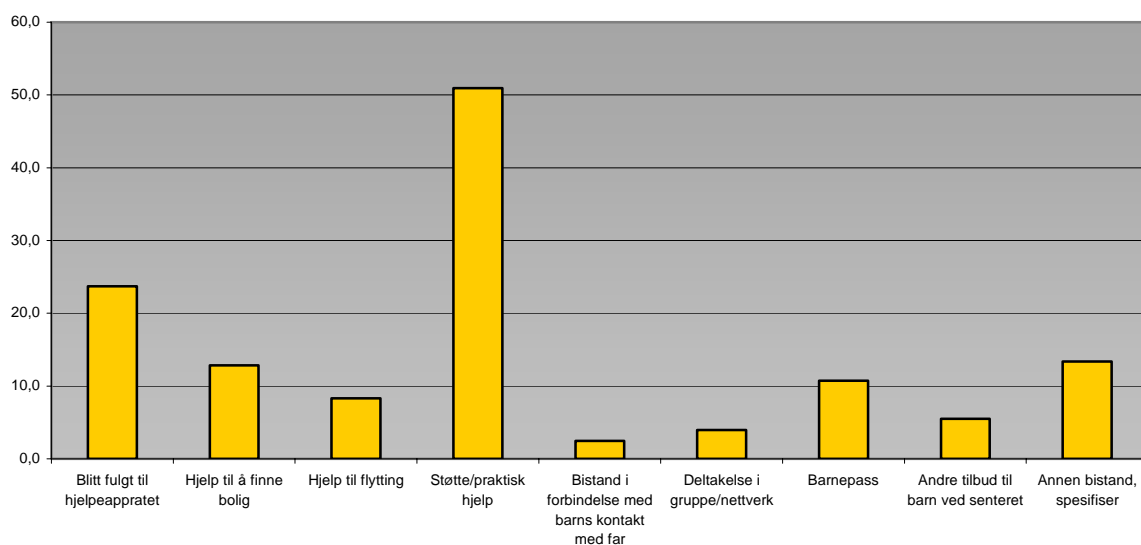

Bistand fra krisesenteret

Krisesentrenes mål er å gi en bredde av bistand gjennom botilbud i en akutt situasjon, samtaletilbud til kvinner og barn, informasjon, veiledning, følge til det offentlige hjelpeapparatet og praktisk støtte. Både under oppholdet på krisesenteret og gjennom reetableringsfasen til et selvstendig liv uten vold. Dersom en kvinne har behov for støtte under eventuelle rettsaker, har krisesentrene gitt bistand til dette. I en del barnefordelingssaker og straffesaker mot mishandlere har flere av krisesenterets ansatte vitnet i løpet av året.

Selv om krisesentrenes tilbud kan variere noe, har ansatte og vakter, med respekt for den enkelte kvinnes valg, støttet henne og barna, og gitt følgende bistand i 2003:

Brukeren har fått følgende bistand fra krisesenteret

Ikke alle ønsker å anmelde overgriper

Statistikken for året viser at 25 % av kvinnene har anmeldt overgriper. Av de som svarte nei på spørsmålet om overgriper var anmeldt, svarer 8 % at de ønsker å anmelde, men tør ikke. 11 % svarer at de kommer til å anmelde, mens 26 % svarer at de er usikker.

Krisesentrene har erfart at det ikke er alle kvinner som ønsker fengselsstraff som reaksjon for mannen. Det de aller fleste kvinner ønsker, uavhengig av ønske om straff eller ikke, er at mannen skal ta ansvar for sine handlinger og erkjenne at det er han som har gjort noe galt. I noen av tilfellene ønsker kvinnene å fortsette samlivet med overgriper, særlig i de tilfellene der mannen innser at han trenger hjelp for å endre sin adferd, eller i tilfeller der kvinnene frykter å bli sendt hjem til opprinnelseslandet. I andre tilfeller er kvinner ofte redd for represalier fra mannen hvis de anmelder. Ofte vil kvinner med minoritetsbakgrunn oppleve et sterkt press fra både mannens og egen familie for å fortsette forholdet, samtidig som de, uavhengig av opprinnelsesland, frykter at en anmeldelse vil få volden og truslene til å eskalere. Krisesentrene rapporterer at politiet i større grad har tatt ut offentlig påtale i de grove voldssakene. Dette synliggjøres ikke i statistikken.

Hvor reiser kvinner etter oppholdet på krisesenteret?

Tall fra Krisesentersekretariatet de siste 4 årene viser at majoriteten av de voldsutsatte kvinnene bryter med overgriper og flytter enten til egen bolig, hjem etter at overgriper er flyttet ut eller til slekt/venner. I tilfeller der truslene er store, eller kvinner ønsker å bosette seg et annet sted i landet, blir kvinner overflyttet til et annet krisesenter for å få støtte i den første reetableringsfasen. I noen tilfeller har det vært fullt på det lokale krisesenteret, og kvinner og barn har søkt tilflukt på et nærliggende krisesenter til det har vært ledig kapasitet på hjemstedet.

Kvinner fra asylmottak blir ofte overført til et annet mottak etter oppholdet på krisesenteret. I noen tilfeller har kvinnene etablert seg i egne leiligheter eller i overgangsboliger som krisesentrene disponerer i påvente av svar på søknad om opphold i landet.

Statistikken viser at 19 % av kvinnene reiste hjem til overgriper etter oppholdet på krisesenteret. Noen flere med utenlandsk opprinnelse enn med norsk bakgrunn, henholdsvis 26% mot 20 % (Wenche Jonassen NKVTS). Det finnes mange årsaksforklaringer til at voldsutsatte kvinner og eventuelt barn velger å dra tilbake til overgriperen. Mange de som kontakter krisesenteret har vært utsatt for vold gjennom mange år, noe som ofte svekker kvinnens tro på at hun kan klare seg alene, spesielt hvis det er barn med i bildet. Trusler om at hun kommer til å miste barna og redselen for årelange drakamper og rettssaker om barn, og frykten for et liv i fattigdom, er bare noen av mange årsaker til at det er vanskelig å bryte ut.

Som tidligere nevnt viser statistikken for året at noen av kvinnene har bodd på krisesent tidligere eller vært beboer dette året. Å forlate en overgriper er ofte en prosess, og det er viktig at hjelperene har innsikt i dilemmaene for å forstå hvorfor det er vanskelig å bryte tvert med overgriper. Samfunnets idealisering av familien, samt kvinnes ønske og sosiale forventninger til henne om å holde familien sammen er også en barriere for å bryte med en overgriper. Dette er et ønske som går på tvers av familiestrukturer og kulturer. Kvinner har, i tråd med et tradisjonelt kjønnsrollemønster innenfor patriarkalske strukturer, blitt verdsatt gjennom sin innsats for familien (NOU 2003:31). Krisesentrene har derfor erfart at noen av kvinnene kommer tilbake til krisesenteret, etter å ha prøvd å fortsette samlivet i håp om at volden skulle opphøre. Noe som viste seg ikke å være reelt.

Krisesentrenes erfaringer er at de kvinnene som oftest har det vanskeligst når de skal bryte ut av forholdet, er kvinner med innvandrerbakgrunn som har dårlig nettverk i landet. Ofte vil kvinnene oppleve et sterkt press fra både mannens og egen familie for å fortsette forholdet. Et brudd med mannen vil i slike tilfeller representere et brudd med hele nettverket rundt kvinnen. Når man i tillegg har dårlige norskkunnskaper og lite kunnskaper om det norske samfunnet generelt, vil det være lett å velge minste motstands vei, nemlig en tilbakeflytting til overgriper.

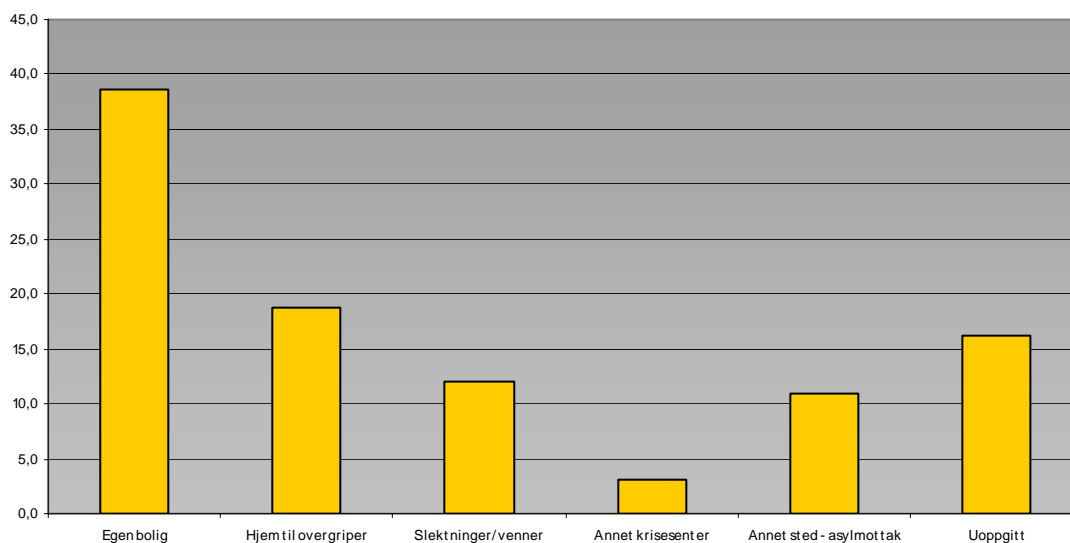
En del av kvinnene har fått oppholdstillatelse på bakgrunn av familiegjenforening med ektemannen. Dette gjelder kvinner gift med menn både av norsk- og annen etnisk bakgrunn. Kvinner som har fått opphold i landet på bakgrunn av familiegjenforening med ektemannen løper en stor risiko for å bli tilbakesendt ved en eventuell skilsmisse, spesielt hvis ekteskapet har vært kortvarig. Ifølge Utf. § 37, 6.ledd, jfr. § 21, 5. ledd har kvinnen krav på å få oppholdstillatelse hvis hun eller barna er mishandlet i

samlivsforholdet. Formålet med denne forskriften er at kvinnen ikke skal se seg tvunget til å fortsette et voldelig samlivsforhold av frykt for å miste sin oppholdstillatelse. Det skal i praksis stilles små krav til sannsynliggjøringen av mishandlingen. På tross av denne lovhjemmelen har krisesentrene erfaring med at det ikke alltid er like lett å få oppholdstillatelse for kvinner som bryter ut av et mishandlingsforhold. Mishandlingsbestemmelsen i loven hindrer ikke at kvinner må finne seg i en respektløs og uverdigg behandling fra ektefellen, eller risikere å bli sendt ut av landet etter lengre tids ekteskap, bare fordi ektefellen er "lei av" dem.

Krisesentrene opplever derfor at flere kvinner velger å flytte tilbake til overgriperen, bl.a. på grunn av redsel for å miste sin oppholdstillatelse. Spesielt i de tilfeller hvor det er snakk om kortvarige ekteskap er erfaringene at kvinnene velger å bite tennene sammen og holde ut. Det eneste sikre grunnlaget for oppholdstillatelse hvis hun ønsker å skille seg fra mannen er at hun har levd i et fast og etablert samliv med en norsk statsborger i minst 3 år sammenhengende, jfr. § 21, 5.ledd. De kvinnene som kan dokumentere volden, eller har et langvarig ekteskap bak seg er derfor bedre stilt ved en eventuell skilsmisse.

Flere kvinner med innvandrerbakgrunn klarer allikevel å bryte ut og etablere seg på nytt med hjelp fra krisesenteret. Mange av disse, spesielt kvinner med utdanning og gode norskkunnskaper, klarer seg bra, mens andre lever et heller miserabelt liv. Krisesentrenes erfaring er at flere av disse velger å gjenoppta samlivet med overgriperen. Ofte vil dette være kvinner med dårlige norskkunnskaper, de mangler barnehageplass, de vet ikke hvordan de skal orientere seg i det offentlige hjelpeapparatet, fylle ut et skjema om sosialhjelp etc. De får lite eller ingen hjelp fra de offentlige institusjonene til å klare seg i det norske samfunnet. Krisesenteret representerer ofte deres eneste link til det offentlige hjelpeapparatet. Hit kommer de for å få hjelp til å fylle ut skjemaer, oversetting av brev fra det offentlige (sosialkontor, trygdekontor, arbeidskontor etc.), søknad om barnehageplass etc.etc.

Etter oppholdet drar brukeren til

Oppsummering

Å komme i kontakt med et krisesenter kan være første skritt på veien ut av et forhold preget av psykisk og fysisk vold og overgrep. Kvinnene, sammen med sine barn, har erkjent alvoret av overgrepene, og håpet på endringer i livssituasjonen er stor. Samtidig kan noen kvinner gå inn i en ny krise, da uvissheten om fremtiden er stor. Det er derfor viktig at kvinner og barn, som trenger støtte i reetableringsfasen, blir møtt av et samfunn som evner å gi en reell sikkerhet, en anstendig økonomisk støtte, og ikke minst støtte til å utvikle sosiale nettverk i fasen til et selvstendig liv uten vold.

Selv om menns vold mot kvinner vil variere i forhold til faktorer som sosialøkonomisk gruppe, kultur, alkoholbruk og offerets alder og helse, har man ikke kunnet påvise at disse faktorene spiller noen vesentlig rolle for forekomsten av vold og overgrep. De klareste konklusjonene som kan trekkes fra denne rapporten er at menns vold mot kvinner og deres barn best kan forstås i en kontekst av ulike maktforhold mellom menn og kvinner. Krisesentrene ser hver dag hvor dypt forankret kjønnsrollemønsteret er i vårt samfunn, og hvor kort vi er kommet i spørsmålet om likestilling. Målet for det videre arbeid må være et samfunn der respekt, likestilling, verdighet og kjærlighet skal være normen for alle mennesker.

Rapporten har synliggjort bruken og omfanget av krisesentrenes hjelpetilbud. Mange medarbeidere på krisesentrene gir uttrykk for at økningen av hjelpebehovet for mange av kvinnene og deres barn krever økning av økonomiske og humane ressurser. Bevilgningene til krisesentrene er ikke relatert til tilstrømningen av kvinner og deres hjelpebehov. Tilbudene til brukerne kan derfor variere fra senter til senter, og vil også kunne variere over tid. Noen kvinner trenger hjelp over flere år, mens andres problemer er løst etter få timer. Enkelte brukere må forholde seg fra 10 til 70 instanser utenfor krisesentrene, og mye av medarbeidernes tid kan gå med til slik oppfølging. Barn har også særlige behov som må dekkes. Det er viktig at krisesentrene får tilført nok ressurser til å drive sin virksomhet. Uten et motivert og kompetent personale kan bevilgninger til drift være uten effekt for å løse de oppgaver krisesentrene skal ivareta.

Kilder

Alsaker Kjersti, 1995: Kvinners opplevelser når de bryter ut av et mishandlingsforhold. Hovedfagsoppgave, UIB, Institutt for samfunnsmedisinske fag. Seksjon for sykepleieviten.

Alsaker Kjersti og Liv Helvik Skjærven: "Pusterom i hverdagen" . Rapport nr. 8/2002. Høyskolen i Bergen

Brunovskis, Anette and Guri Tyldum (2004): Crossing Borders. Fafo-rapport 426. Oslo: Fafo.

Gytting, Astrid (2000): Eit ordentleg ekteskap, om ekteskap etter kontaktformilding mellom norske menn og utenlandske kvinner. Hovedoppgave i sosialantropologi, Universitetet i Oslo.

Jonassen, W., og Eidheim, F., 2001: Den gode vilje, NIBRs Pluss-serie 2001:1, Oslo.

Jonassen, W., og Stefansen, K., 2003: Ideologi og profesjonstenkning?, HiO-rapport nr.27 Kompetansesenter for voldsofferarbeid.

Jonassen, Wenche (2004): Prevention Perspectives in Social Work. Paper presentert på konferanse i Arkangels, 19.-24. mai 2004.

Krisesentersekretariatet, www.krisesenter.com Statistikk 2002

Lie, Benedicte (2004): Ekteskapsmønstre i det flerkulturelle Norge, Statistisk sentralbyrå rapport 2004/1. Oslo Statistisk sentralbyrå.

Likestillingssenteret, www.likestilling.no Etniske minoriteter og arbeidsliv.

Nilsen Sigrun og Prøis Lisa Ormset. Fra krisesenter til eget lokalmiljø. Oslo Krisesenter 2002 ISBN 82-996569-0-7

NOU 2003: 31; Retten til et liv uten vold. Justis- og politidepartementet

Sackett Leslie, Saunders Daniel, 1999 The Impact of Different Forms of Psychological Abuse on Battered Women. Violence and Victims, Vol.14,no.1.

Politidirektoratet . www.politi.no Årsrapport 2003

Smaadahl, Tove, Helene Hernes og Liv Langberg (2002): "Drømmen om det gode liv" En rapport om utenlandske kvinner gift med norske menn som måtte søke tilflukt på krisesentrene i 2001.Oslo, Krisesentersekretariatet,

Statistisk sentralbyrå 2002. Innvandrerkvinner i Norge. Demografi, utdanning, arbeid og inntekt. Ingvild Hauge Byberg (red.)

VG, 2.11.02; <http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=3482271>